

changes. It is pointed out that the process of the formation of identity is completely natural, conditioned by the sources of personal development, and professional identity is formed on the condition of the educational process at the institute. At the same time, the article points out that various social processes of a non-normative nature can influence the formation of the student's personal identity. It was found out that the student body as a progressive layer of society reflects in its essence all the acute processes of the transformation of society. And due to these transformations, the formation of both professional and personal identity of youth can be violated. The article proves that it threatens depressive states among young people, the development of suicidal tendencies, the spread of various types of dependent behavior. At the professional level, the violation of the process of identity formation can lead to a lack of interest in finding a job in the specialty, devaluing the knowledge and skills acquired, and reducing professional and public responsibility. As a result of a scientific search, the article presents the main directions of diagnosing these violations and determines the forms of providing psychological assistance to students in the case of treatment of problems of this nature to a counselor psychologist.

Key words: adolescent age, students, personal identity, professional identity, identity crisis, causes of identity violation, self-determination, psychological help.

Мітічкіна Ольга Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені В.Далія.

УДК 159.92

Мітічкіна О.О., Кочубей І.В.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

У статті розглядається основні психологічні теорії особистісного та професійного самовизначення. Проаналізовано напрямки у дослідженнях самовизначення роботах зарубіжних, вітчизняних на українських психологів. Викреслено основні сучасні категорії даної наукової проблеми. Визначено структуру дослідження проблеми професійного самовизначення.

Ключові слова: самовизначення, особистісне самовизначення, професійне самовизначення, ідентичність, професійне становлення

Постановка проблеми. Проблеми, пов'язані з професійним розвитком людини, постійно знаходяться в центрі уваги психологів. Нині у зв'язку з глибокими і швидкими соціально-економічними змінами, що відбуваються в нашій країні, питання, пов'язані з професійним самовизначенням особистості, її самореалізацією в професійній діяльності – придбали особливу актуальність.

Нові соціально-економічні умови пред'являють усе більш високі вимоги до професіоналізму фахівців з вищою освітою, зокрема їх конкурентоспроможності, мобільності, швидкому пристосуванню до нових умов праці. Усе це вимагає серйозної уваги до особистісного та професійного становлення студента.

В умовах нової соціально-економічної дійсності частина студентів виявилася в стані розгубленості по відношенню до свого професійного майбутнього. Це дозволяє говорити про проблему професійного самовизначення сучасного студента, як про реальність. Перед психологами постало завдання надання допомоги і підтримки молодим людям, що знаходяться як на порозі професійного вибору, так і на етапі професійного навчання. Для організації такої психологічної підтримки потрібно знання особливостей професійного самовизначення молоді людини, чинників і умов, що впливають на студента.

Зі вступом молоді людини у вищий навчальний заклад процес професійного самовизначення переходить в нову фазу свого розвитку і здійснюється упродовж усіх років навчання. І в цьому процесі є свої певні етапи та кризи, під час яких відбуваються значні зміни уявлень про обрану професію, про її цільові і смислові складові, формується відношення до себе як до суб'єкту професійної діяльності. Знання основних напрямів у вирішенні цих проблем, своєчасна діагностика цих труднощів, психологічна допомога у разі необхідності – може зробити ці трансформації більш результативними, дієвими. Що може допомогти молодому фахівцю визначити свою професійну ідентичність більш точно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна психологія має в розпорядженні великий досвід в області теорії професійного самовизначення. Це роботи, що вивчають професійне самовизначення в підлітковому і юнацькому віці (Л. І. Божович, А. Є. Голомшток, В. І. Журавльов, Є. А. Климов, І. С. Кон, Т. В. Кудрявцев, Б. Д. Лисков, О. К. Осницький, К. К. Платонов, О. О. Реан, Б. А. Федоришин, Д. І. Фельдштейн, В. В. Чебишева, П. А. Шавир, та ін.), роботи по вивченню формування профпридатності, проблемі профвідбору і профконсультування (В. А. Бодров, Л. А. Головей, Н. Ф. Гейжан, К. М. Гуревич, Ю. М. Забродин, Л. А. Йовайша, Є. В. Новікова, К. К. Платонов, Н. С. Пряжников, В. Д. Шадриков, та інші), роботи по дослідженню професійного розвитку і професійної типології особистості (С. М. Борисова, А. Ф. Лазурський, Л. М. Мітіна, О. О. Реан, Є. З. Романова, В. А. Якунін, та ін.). З вітчизняними дослідженнями професійного самовизначення перекликаються окремі роботи зарубіжних фахівців в області професійного розвитку (Є. Гінзберг, Г. Гілфорд, Дж. Холланд, та інші). Проблеми формування готовності до професіонального самовизначення присвячені соціологічні, філософські і психологічні дослідження К. А. Абульханової-Славської, Ш. Бюллера, А. Д. Ганюшкіна, Є. О. Климова, Г. С. Костюка, І. С. Кона, О. А. Конопкіна, Т. В. Кудрявцева, М. С. Пряжнікова, В. В. Рибалки, Б. А. Федоришина, П. І. Шавіра, В. А. Ядова, М. Г. Ярошевського та ін., в основі яких фундаментальні положення психології особистості і психології діяльності.

Мета статті – представити результати теоретичного аналізу основних підходів до вивчення проблеми професійного самовизначення у сучасній психології.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. До психологічних досліджень професійного самовизначення часто привносяться елементи підходів інших споріднених наук, тому треба уточнити поняття та наукові категорії. З точки зору соціологічного підходу самовизначення розглядається по відношенню до покоління в цілому і характеризує його входження в певні соціальні структури і сфери життя, і його стабілізацію в цих соціальних структурах і сферах. Види самовизначення: професійне, особистісне, сімейне і так далі, відповідають видам цих структур і сферам життя. Критеріями самовизначення є включення в ті або інші

сфери життя, а життєві події, такі, як вступ у вищий навчальний заклад, вступ на роботу, одруження і так далі, які фіксують ці включення і з соціологічної точки зору, є етапами самовизначення.

Психологічний підхід звертає основну увагу на процес самовизначення, на психологічні механізми процесу самовизначення, які обумовлюють входження в соціальні структури і сфери життя і формують певний стан самовизначення особистості.

Аналіз літератури показує, що, не дивлячись на давній постійний інтерес до проблеми професійного самовизначення, досі не існує єдиної думки у визначенні психологічного змісту професійного самовизначення, закономірностей цього процесу. Немає чіткого однозначного поняття «професійне самовизначення».

Разом з поняттям «професійне самовизначення», існує ряд споріднених понять: «професійне становлення», «професійний розвиток», «ідентифікація», «самореалізація в професії» та інші, які характеризують процес входження, оволодіння професією і охоплюють увесь професійний шлях людини. Професійне становлення є процесом, що включає певні етапи, стадії, кожна з яких характеризується специфічними психофізіологічними і соціально-психологічними особливостями, які забезпечують успішне здійснення професійної діяльності. Головною рисою поняття професійного становлення є щось, що вже виникло, але ще не набуло завершеного вигляду, форми.

Близьким за змістом до поняття «професійне становлення» є поняття «професійний розвиток», основною суттю якого є закономірні зміни особистості в ході професійного становлення та діяльності. Це процес, який характеризується кількісними, якісними і структурними перетвореннями, що забезпечують нормальне функціонування людини, як суб'єкта праці. Ідентифікація особистості з професією припускає таке злиття життя професіонала з його діяльністю, при якому придбані їм типові риси починають проявлятися в усіх інших сферах життєдіяльності і визначають його відношення до дійсності.

Усі розглянуті вище визначення процесу входження в професійну діяльність недостатньо враховують активність самої особистості. Поняття «професійне самовизначення» позбавлено цього недоліку, і, навпаки, акцентує увагу на особливому характері активності індивіда в цьому процесі. Близьким поняттям до поняття професійного самовизначення являється поняття «професійна самореалізація», яку А. Маслоу розкривав «через захопленість значимою роботою», К. Ясперсом через «справу, яка робить людину». У цьому понятті також акцентується активність особистості в процесі професіоналізації людини. Але поняття «професійна самореалізація» є вужчим, ніж поняття «професійне самовизначення», і характеризує лише одну стадію професійного самовизначення [4].

Ключовим поняттям цієї проблеми є поняття «професійне самовизначення», що акцентує активність особистості в процесі професіоналізації.

Загальнометодологічний розгляд професійного самовизначення особистості представлений в роботах К.А. Абульханової-Славської, Л.І. Анциферової, Л.І. Божович, М.Р. Гінзбург, В.А. Петровського, С.Л. Рубінштейна та інших. В трудах С. Л. Рубінштейна проблема самовизначення розглядалася в контексті детермінації, у світлі відомого принципу – зовнішні причини діють, заломлюючись через внутрішні умови. У цьому контексті самовизначення виступає як

самодетермінація на відміну від зовнішньої детермінації; у понятті самовизначення виражається активна природа «внутрішніх умов», через які заломлюються зовнішні дії.

Це положення С.Л. Рубінштейна дуже важливе для розуміння природи самовизначення, яка полягає у відношенні, що свідомо виробляється людиною, до світу, і є становленням людини як суб'єктом власного саморозвитку за допомогою вироблення узагальненого відношення до світу і до себе у світі. Таким чином, свідоме самовизначення зв'язується з поняттями «відношення» і «позиція», оскільки в позиції узагальнюються і зводяться в систему розрізнені стосунки індивіда до умов життєдіяльності, що змінюються.

Розглянемо, як вітчизняні психологи розуміють базове поняття «самовизначення особистості» і взаємозв'язок понять «самовизначення особистості» і «професійне самовизначення». В.Ф. Сафін і Г.П. Ніків, аналізуючи різні види самовизначення (життєве, соціальне, професійне), приходять до наступного розуміння самовизначення: «В психологічному плані особистість, яка самовизначилась, - це суб'єкт, що усвідомив, що він хоче (цілі, життєві плани, ідеали), що він може (свої можливості, схильності, дарування), що від нього хоче колектив, суспільство» [7].

К.А. Абульханова-Славська розглядає самовизначення як визначення особистістю своєї позиції по відношенню до свого життя, визначення самим суб'єктом свого «способу життя», який формується усередині координат системи стосунків. При цьому вона підкреслює активний, цілеполагаючий характер відношення людини до власної життєдіяльності.

Розглядаючи особистісне самовизначення як процес надбання людиною своєї ціннісно-сислової єдності і, одночасно, як психологічне явище, що має певну структуру, М.Р. Гинзбург виділяє наступні структурні компоненти особистісного самовизначення: психологічне сьогодення і психологічне майбутнє, кожне з яких двопланове, тобто має ціннісно-сисловий (вертикальна складова) і просторово-часовий аспекти (горизонтальна складова). Автор підкреслює, що особистісне самовизначення можна визначити як змістовне конструювання людиною свого життєвого поля, що включає як сукупність індивідуальних цінностей і сенсів, так і простори реальної дії – актуальної і потенційної, такої, що охоплює минуле, сьогодення і майбутнє [1].

Отже, основними характеристиками самовизначення є такі:

- самовизначення як психологічне явище виникає на рубежі старшого підліткового і юнацького віку;
- потреба в самовизначенні – це потреба у формуванні смислової системи, в якій злиті уявлення про світ і про себе самого;
- самовизначення спрямовано в майбутнє: смислове і тимчасове;
- особистісне самовизначення включає професійне, але не зводиться до нього.

На думку багатьох сучасних авторів особистісне самовизначення виступає як ціле по відношенню до таких його видів, як життєве, професійне, сімейне, соціальне самовизначення. Так, Л.І. Божович вказувала, що особистісне самовизначення здійснюється одночасно, з одного боку, як конкретне визначення професії, а з іншого – як неконкретні пошуки існування. Самовизначення здійснюється через «діловий вибір професії і через спілкування, позбавлене конкретності шукання сенсу

свого існування». І.С. Кон, міркуючи про самовизначення і самореалізацію особистості, підкреслює, що будь-який опис людського життя припускає два головні питання:

1) чим людина займається, яка його предметна діяльність і як він сам до неї ставиться;

2) які його взаємовідносини з людьми.

М. Р. Гинзбург, вивчаючи особове самовизначення, відзначає, що самовизначення включає вибір професії, і далі, описуючи структурні складові самовизначення, підкреслює, що вибір професії означає проєктування в майбутнє певної соціальної позиції, робить смислове майбутнє визначеним.

Однією із найзначніших теорій професійного самовизначення у закордонній науці є теорія Д. Сьюпера. Узагальнюючи практичний досвід і дані, одержані в дослідженнях професійного розвитку, Д. Сьюпер прийшов до висновку, що правильно говорити про професійне самовизначення як про довготривалий процес професійного розвитку, у ході якого людина проходить ряд стадій, що відповідають певним віковим періодам, і відображають особливості прийняття професійно важливих рішень. У ході професійного розвитку людина приймає рішення, яке визначає напрямок подальшого розвитку. Ключовим поняттям у теорії Д. Сьюпера є поняття «Я-концепція». Професійна «Я-концепція» являє собою сукупність установок, які обумовлюють професійний вибір, чекань по відношенню до світу праці, своєму місцю у ньому [9].

Розглядаючи професійне самовизначення, необхідно підкреслити, що дослідниця А. Ро акцентує увагу на значенні раннього дитинства у професійному самовизначенні. Професійна спрямованість особистості, згідно з її теорією, формується під впливом відносин «батьки-дитина». Відношення, що складаються у дитини у ранньому дитинстві, визначають наступний професійний вибір [8].

Особливий підхід до професійного самовизначення пропонується С. Факуямою. На його думку, це установки особистості у виборі професії, які узгоджуються із суспільними потребами та з індивідуальними якостями (покликання, здібності, професійна підготовка, освіта та психофізіологічні особливості). Вважається, що людина з нормальним фізичним і психічним станом здатна оволодіти багатьма професіями, незважаючи на невідповідності з професійними вимогами. Брак потрібних професійних якостей у такому випадку буде компенсуватись різним терміном пристосування до трудової діяльності [2].

У працях Е. Еріксона наголошено, що нездатність до професійного самовизначення є серйозною проблемою молоді. Вирішення завдання вибору професії він убачав у пізнанні особистістю самого себе, в об'єктивній самооцінці та зіставленні професійних вимог із власними якостями. Вказано, що вибір професії є відповідним тому стилю життя, який людина обирає для себе, й обрання професії слугує показником того, яким типом особистості намагається стати юнак чи дівчина [6].

Таким чином, можна умовно виділити три основних підходи у вивченні проблеми професійного самовизначення у сучасні психологічні науки.

С позиції першого підходу (І. В. Кузнецова, А. М. Кухарчук, А. Б. Ценціпер) під професійним самовизначенням мається на увазі вибір професії. При цьому круг дослідницьких завдань обмежується віковими межами (від етапів, передуючих вибору, до самого акту вибору). З позиції другого підходу, якого дотримуються

більшість дослідників (К. М. Гуревич, Є. А. Клімов, Т. В. Кудрявцев), під професійним самовизначенням розуміється одна з форм самовизначення особистості в цілому.

Таким чином, по-перше, професійне самовизначення є складовою частиною особового самовизначення, по-друге, професійне і особове самовизначення нерозривно пов'язані і взаємодіють одне з одним.

У літературі, що присвячена проблемі професійного самовизначення, можна виділити декілька підходів до розуміння його співставлення із особистісним самовизначенням. Перший підхід – функціональний або маніпулятивно-прагматичний. Особистісне самовизначення визначається як підґрунтя професійного в тій мірі, в якій воно забезпечує формування якостей, що необхідні для професійної діяльності. Відбувається свого роду штучне підведення особистості під вимоги професії, адаптація до них. Функціональний підхід орієнтований на нормативні способи, еталонну структуру діяльності професіонала, в той час як реальна його діяльність має швидше індивідуально-психологічну структуру і визначається індивідуальним стилем його діяльності.

Другий підхід ґрунтується на визнанні взаємозв'язку і співвідношення двох видів самовизначення: особистісне виступає як найважливіша умова професійного, на якому сконцентрована увага дослідників, яке розглядається як суттєвий аспект розвитку особистості (Є. О. Клімов, А. К. Маркова, Ю. П. Поваренков, С. М. Чистякова). Особистісне самовизначення розглядається як вищий рівень життєвого самовизначення, як знаходження свого самобутнього образу «Я», постійний розвиток цього образу і створення його серед оточуючих людей.

Рівні всередині кожного типу самовизначення відображають рівень самореалізації людини в кожному із них. Критеріями просування по даних рівнях слугують внутрішнє сприйняття людиною даної діяльності і рівень творчого до неї відношення. Сучасна людина в змозі жити позитивно, вирішувати свої життєві і професійні проблеми, тільки постійно самовизначаючись в культурі, яка для неї є як формою існування, так і засадами для свідомого формування себе. На думку Н. М. Нікітіної, варто розглядати самовизначення в культурі як основний шлях, умова професійно-особистісного самовизначення [5].

Третій підхід – особистісно орієнтований, у центрі якого знаходиться особистісне самовизначення, а професійне розглядається як його складова частина, як процес розвитку людини в професії на підставі найбільш повного використання своїх можливостей (К. А. Альбуханова-Славська, Р. Бернс, О. М. Борисова, А. Маслоу, К. Роджерс, А. Р. Фонарьов та ін.).

Окремо, здійснюючи аналіз психологічних теорій професійного самовизначення особистості на сучасному етапі розвитку психологічної науки, можна відмітити два основні напрямки: 1) професійне самовизначення визначається як особистісне новоутворення, що виникає в старшому шкільному віці (М. Варбан, А. Маслоу, М. Муканов, С. Крягжде та ін.); 2) професійне самовизначення розуміється як штучно організований процес (Є. Клімов, А. Голомшток, М. Захаров, Є. Павлютенков, В. Сазонов та ін.). Однак, у межах зазначених підходів зустрічаються дещо відмінні позиції різних дослідників щодо природи професійного самовизначення особистості. Перший підхід розглядає самовизначення як природний процес, що виникає на певному етапі онтогенезу і як особистісне новоутворення старшого шкільного віку.

Так, С. Крягжде зазначає, що на початковому етапі професійного самовизначення відбувається або вибір конкретної професії, або вибір лише її рангу, так званої професійної школи – соціальний вибір. Якщо конкретне професійне самовизначення ще не сформувалося, то дівчина чи юнак користуються узагальненим варіантом, відкладаючи у майбутнє його конкретизацію. Професійне самовизначення нерозривно пов'язується із такими істотними характеристиками юнацького віку, як спрямованість у майбутнє, усвідомлення себе членом суспільства, необхідність розв'язувати проблеми свого політичного і соціального майбутнього [3].

Другий підхід розглядає самовизначення як штучно організований процес, у який вмонтовано певну практику – профорієнтацію – і лише у цьому контексті він набуває свою осмисленість і цінність. Це класичні дослідження у сфері професійної орієнтації й професійному консультуванні. Особливістю таких досліджень є більш посилена увага до особистісних аспектів професійного самовизначення особистості.

Висновки. У певні періоди часу можуть виникати розбіжності між професійними вимогами і внутрішніми можливостями. Людина може переростати вимоги професії і їй стає тісно в її рамках, але може і відставати від них, і тоді перед нею встає завдання росту діяльності до необхідного більш високого рівня. Дозвіл такого роду протиріч і є одним з психологічних механізмів особистісного розвитку та становлення. Вибираючи професію, людина значною мірою вибирає життєвий шлях і стиль свого життя. Вибір професії визначає і місце проживання, і рівень матеріального добробуту, і ступінь свободи для творчості. Від успішності кар'єри залежить рівень задоволеності життям в цілому. І ця задача постає перед психологічною наукою як постійна.

Список використаної літератури

1. Гинзбург М. Р. Психологическое содержание личностного самоопределения / М. Р. Гинзбург // Вопросы психологии, 1994. – 3. – С. 25 – 36.
2. Капустіна О. В. Педагогічні умови активізації професійного самовизначення старшокласників у навчально-виховній діяльності школи: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук (13.00.07) / О. В. Капустіна. — Ін-т проблем виховання АПН України. — К., 2004. — 30 с.
3. Крягжде С. П. Психологія формування професійних інтересів./ С. П. Крягжде – Вільнюс, 1981. – 195 с.
4. Маслоу А. Дальние грани людской психики /А. Маслоу. – СПб: Питер, 1997. – 408 с.
5. Никитина Н. Н. Становление культуры профессионально-личностного самоопределения учителя: Монография / Н. Н. Никитина. – М.: Прометей, МНГУ, 2002. – 316 с.
6. Пухлій В. Вибір професії і проблема зайнятості молоді / В. Пухлій, В. Ткаченко // Персонал, 2007. – №10. – С.73 – 79.
7. Сафин В. Ф. Психологический аспект самоопределения / В. Ф.Сафин, Г. П.Ников. – М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 331 с.
8. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації: Дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук (13.00.04) / Б. О. Федоришин. — Ін-т пед. і психології проф. освіти АПН України. — К., 1996. — 383 с.

9. Super D. E. Theory of vocational development / D. E. Super. — J. Amer. Psychol. — 1953. — v. 8. — № 5.

Транслігерація

1. Hynzburh M. R. Psykholohycheskoe sodержanye lychnostnoho samoopredelenyya / M. R. Hynzburh // Voprosy psykholohyy, 1994. — 3. — S. 25 — 36.

2. Kapustina O. V. Pedahohichni umovy aktyvizatsiyi profesiynoho samovyznachennyya starshoklasnykiv u navchal'no-vykhovniy diyal'nosti shkoly: Avtofer. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk (13.00.07) / O. V. Kapustina. — In-t problem vykhovannya APN Ukrayiny. — K., 2004. — 30 s.

3. Kryahzhde S. P. Psykholohiya formuvannya profesiynykh interesiv./ S. P. Kryahzhde – Vil'nyus, 1981. — 195 s.

4. Maslou A. Dal'nye hrany lyudskoy psykhyky /A. Maslou. — SPb: Pyter, 1997. — 408 s.

5. Nykytyna N. N. Stanovlenye kul'tury professyonal'no-lychnostnoho samoopredelenyya uchytylya: Monohrafiyya / N. N. Nykytyna. — M.: Prometey, MNHU, 2002. — 316 s.

6. Pukhliy V. Vybir profesiyi i problema zaunyatosti molodi / V. Pukhliy, V. Tkachenko // Personal, 2007. — №10. — S.73 — 79.

7. Safyn V. F. Psykholohycheskyy aspekt samoopredelenyya / V. F.Safyn, H. P.Nykov. — M.: Akademycheskyy Proekt, Ekaterynburh: Delovaya knyha, 2000. — 331 s.

8. Fedoryshyn B. O. Psykholoho-pedahohichni osnovy profesiynoyi oriyentatsiyi: Dys. na zdob. nauk. stup. d-ra ped. nauk (13.00.04) / B. O. Fedoryshyn. — In-t ped. i psykholohiyi prof. osvity APN Ukrayiny. — K., 1996. — 383 s.

9. Super D. E. Theory of vocational development / D. E. Super. — J. Amer. Psychol. — 1953. — v. 8. — № 5.

Митичкина О.А., Кочубей И.В.

Основные направления исследования профессионального самоопределения в современной психологии

В статье рассматриваются основные психологические теории личностного и профессионального самоопределения. Проанализированы направления в исследованиях самоопределение работав зарубежных, отечественных на украинском психологов. Вычеркнуто основные современные категории данной научной проблемы. Определена структура исследования проблемы профессионального самоопределения.

***Ключевые слова:** самоопределение, личностное самоопределение, профессиональное самоопределение, идентичность, профессиональное становление.*

Mitichkina O.A., Kochubey I.V.

The main directions of the study of professional self-determination in modern psychology

The article deals with the main psychological theories of personal and professional self-determination. The directions in self-determination studies of foreign, domestic works on Ukrainian psychologists are analyzed. The main modern categories of this scientific

problem are deleted. The structure of the study of the problem of professional self-determination is defined.

Key words: *self-determination, personal self-determination, professional self-determination, identity, professional formation.*

Мітічкіна Ольга Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля, м. Северодонецьк;

Кочубей Інна Вікторівна – студентка спеціальності «Практична психологія» Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля, м. Северодонецьк.

УДК 159.9

Мітічкіна О.О., Нікіфоров Н. В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті представлено теоретико-методологічний аналіз сучасної психологічної літератури щодо вивчення професійного самовизначення особистості. Надано систему побудови структурних компонентів феномену професійного самовизначення. Проведено дослідження наукової психологічної вітчизняної та зарубіжної літератури, щодо вивчення соціально-психологічних аспектів професійного самовизначення як проблеми.

Ключові слова: *самовизначення, професійне самовизначення, умови професійного самовизначення, чинники, цінності, життєвий вибір, становлення особистості.*

Постановка проблеми. Професійне самовизначення особистості є соціальним процесом, основним змістом якого виступає вибір людиною своєї професії. Вибір є відправною точкою розвитку особистості, важливим етапом самовизначення і «умовною одиницею» цього процесу, в психологічному плані означаючи «примірювання» індивіда до вимог професії, оцінку об'єктивних можливостей у здійсненні конкретних видів діяльності і самооцінку рівня домагань, як співвідношення ціннісно-мотиваційної сфери особистості з вимогами соціального середовища.

Вибір професії – це завжди критичний момент в житті людини, що вимагає вирішення цілого комплексу протиріч, в першу чергу, між індивідуальним і соціальним, між бажаним для особистості і необхідним для суспільства. Престижність і привабливість професії в контексті ситуації вибору є чинниками, які зумовлюють поведінку суб'єкта, і одночасно є соціальними механізмами регуляції професійної мобільності особистості.

Процес професійного самовизначення особистості – явище багатофакторне, престижність і привабливість професії виступають одними з безлічі детермінант поведінки суб'єктів вибору. Незважаючи на очевидність присутності обмежень при виборі професії (та й сам професійний вибір можна розуміти як самообмеження від інших видів діяльності), це, в першу чергу, особистісний вибір. На сучасному етапі розвитку психологічної науки науковий інтерес до професійного самовизначення